

Predgovor uz 43. izložbu izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija

I uz ovogodišnju izložbu izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija, 43. u slijedu, koja se održava na Interliberu Zagrebačkoga velesajma, izdvojit ćemo neke od značajki, tema i naslova novih muzejskih publikacija, objavljenih od jeseni 2023. do jeseni 2024. godine, sa željom da našu publiku uvedemo u imaginarnu muzejsku knjižaru na čijim su policama dostupne jedinstvene muzejske knjige.

Na poziv Muzejskoga dokumentacijskog centra (MDC-a) za sudjelovanje na tradicionalnoj izložbi ove su se godine odazvala 104 muzeja iz 58 hrvatskih gradova.

Među njima su i muzeji koji su obilježili svoje obljetnice rada. Prirodoslovni muzej Dubrovnik, kao prva muzejska ustanova u Dubrovniku, obilježio je svoju 150. obljetnicu osnivanja publikacijom *Početak* (2023.) autora dr. sc. Jadranke Sulić Šprem, više kustosice, i Frane Čizmića, arhivista Državnoga arhiva u Dubrovniku. Sedamdeseti rođendan proslavila su četiri muzeja: Muzej Međimurja Čakovec učinio je to promidžbom *Vodiča stalnim postavom Muzeja nematerijalne baštine Riznica Međimurja* (2024.), Tiflološki muzej u Zagrebu predstavio je izložbom *Iskoraci* (2023.) svoj razvoj „od muzeja snažnog karitativnog djelovanja u muzej jednakih mogućnosti“^{ci}, Dvor *Trakošćan* tematskom je izložbom *Tko tu koga ženi?* obilježio sedamdeset godina od otvaranja prvoga muzejskog postava u dvorcu, a Gradski muzej Virovitica uz svoj je rođendan priredio izložbu i popratni katalog *LXX: muzej po mjeri* (2023.) predstavivši život u Virovitici tijekom pedesetih godina 20. stoljeća kada je Muzej i osnovan. Svoju 30. obljetnicu publikacijama su popratili Muzej grada Rijeke, opsežnim katalogom *Trideset godina Muzeja grada Rijeke*, te Galerija grada Krapine koja je tijekom triju desetljeća održala više od 270 samostalnih izložaba istaknutih likovnih umjetnika te sabrala vrijednu zbirku s petsto darovanih likovnih djela. Uz svoju 15. godišnjicu Muzej antičkog stakla u Zadru pokrenuo je manifestaciju Hrvatski bijenale umjetničkog stakla „kao dar sebi, ali i svima koji vole staklo“ⁱⁱ.

S 43. izložbe, nažalost, izostali su muzeji čije se zgrade obnavljaju, a oni koji su svoje izložbene programe ostvarili kao gosti u drugim hrvatskim muzejima, poput Nacionalnoga muzeja moderne umjetnosti iz Zagreba, Muzeja za umjetnost i obrt ili Strossmayerove galerije starih majstora HAZU, sudjeluju s manjim brojem publikacija.

No, ove su se godine predstavljanju recentne muzejske knjige prvi put pridružili Muzej grada Ludbrega koji je službeno osnovan 2021. godine, a svoj fundus popunjava zahvaljujući suradnji mještana i udruzi Žene iz Centra svijeta,ⁱⁱⁱ te privatni dubrovački Muzej crvene povijesti osnovan 2018. godine čiji je cilj – „istražiti, valorizirati i istaknuti društvu,

dizajnersku, arhitektonsku, umjetničku baštinu te politički i gospodarski sustav iz razdoblja socijalizma u Hrvatskoj te njegovu interpretaciju u suvremenom kontekstu kroz povremene izložbe^{iv}.

Popratni katalog donosi popis 491 novog naslova publikacija kao i 236 plakata u izdanju 45 muzeja. Manji se broj muzeja izlagača posljedično odrazio i na smanjeni broj novih tiskanih naslova u odnosu na prethodne godine.

No, uočeno je nastojanje objavljivanja muzejskih elektroničkih publikacija, dostupnih na muzejskim mrežnim stranicama ili portalu Hrčak, pa se u kataloškom popisu mogu pronaći poveznice/pristupnice na 53 muzejske publikacije od kojih je trinaest objavljeno samo u elektroničkome obliku.^v Među njima su i mrežne publikacije Muzeja *Mimara* (*Virtualni Mimara*^{vi}) te Kabineta grafike HAZU iz Zagreba, ali i manjih zavičajnih muzeja poput Muzeja Đakovštine u Đakovu koji svoje tiskane publikacije objavljuje i u PDF-u kao i sve sveske časopisa *Zbornik Muzeja Đakovštine*^{vii}.

Okretanje mrežnomu nakladništvu svjedoči o želji muzeja da njihove publikacije budu čitane i da se njima koristi i publika koja daje prednost čitanju sa zaslona kao i ona koja voli osjećaj papira pod jagodicama svojih prstiju.

Ove godine u recentnome nakladničkom korpusu ponovno su najzastupljeniji katalogi. Kao sastavni dio svake muzejske izložbe najbrojniji su katalogi povremenih izložaba – objavljena su 242 kataloga i 68 manjih publikacija, tzv. deplijana izložaba. Katalogi sve češće mjesto i vrijeme trajanja izložbe navode u impresumu ili kolofonu jer svojim sadržajima – esejima, stručnim ili znanstvenim tekstovima, dokumentarnom građom i iscrpnim bibliografijama, kazalima i kronologijama – mogu biti zanimljivi publici nakon izložbe i(li) bez uvida u izložbeni postav.

Muzeji svoju čitalačku publiku nastoje privući i jedinstvenim dizajnom koji nerijetko biva prepoznatljiv s pomoću vizualnoga identiteta muzeja izdavača ili je rezultat promišljenoga dizajna i angažmana likovnih umjetnika i dizajnera.

No, muzeji sve češće nastoje skrenuti pozornost i **naslovima** istaknutima na koricama svojih publikacija. Pri oblikovanju naslova koriste se različitim jezičnim izražajnim oblicima ovisno o publici kojoj su muzejske knjige namijenjene i sadržaju koji prenose, ali i o domišljatosti i kreativnosti samih kustosa, priređivača i autora. Da je to tako, svjedoči i letimičan pogled na navedene naslove u kataloškom dijelu.

Katalozi likovnih izložaba najčešće su naslovljeni imenom likovnoga umjetnika i nazivom njegove izložbe (npr. *Goran Trbuljak: Da sam umjetnik, bio bih genij*, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, 2024.), ali ima i onih čiji su naslovi nastali kustoskom intervencijom (npr. *Joan Miró – pjesnik boja*, Muzej Grada Đurđevca, 2024.; *Misterij majstora Fortezze: europska baština šibenskoga gravera*, Muzej grada Šibenika i Galerija *Klovićevi dvori*, 2024.; *Pohvala pticama: ptice u hrvatskoj likovnoj umjetnosti od 19. stoljeća do danas*, Galerija *Prica*, Samobor, 2023.; *Nikola Tanhofer: Zatamnjenje – odtamnjenje*, Muzej Prigorja, Sesvete, 2024.).

Katalozi i monografije koji su rezultat istraživačkoga i znanstvenoga rada na muzejskoj građi najčešće su namijenjeni stručnoj publici te se uobičajeno koriste naslovima koji su egzaktni i pisani stručnom terminologijom (npr. Berislav Štefanac i Ivo Fadić, *Staklo Aserije: antičko staklo iz fundusa Arheološkog muzeja u Splitu*, Muzej antičkog stakla, Zadar, 2023.; *Ostave Vukovar i Lovas: nove biografije: sirovine, metalografija, tipologija, tragovi upotrebe, kronologija i kontekst*, Arheološki muzej u Zagrebu, 2024.; Attilio Krizmanić, *Prostorni razvitak Pule 1813. – 1918.: od obnove i promjene urbanog tkiva do transformacije identiteta u okviru unaprjeđenja obrambenog sustava*, Povijesni i pomorski muzej Istre – Museo storico e navale dell' Istria, Pula, 2023.; Krešimir Juraga, *Dvije bjelokosne pločice s prikazima Adama i Eve iz Muzeja Mimara*, Muzej Mimara, Zagreb, 2024.), no ima i onih kojima tek podnaslovi pružaju informaciju o temi publikacije (npr. *Oštro oko, mirna ruka: urarski alati, urarska radionica Stjepan Palla*, Tehnički muzej *Nikola Tesla*, Zagreb, 2023.; *Već davno tebi namijenjena: baština Ivane Brlić-Mažuranić iz naslijeđa Zore i Aleksandra Milčića*, Muzej Brodskog Posavlja, Slavonski Brod, 2023.; *Planjke, vugli, cifre: dokumentiranje drvene arhitekture Turopolja – starija i nova građa u dijalogu*, Muzej Turopolja, Velika Gorica, 2023.).

Izdvojiti ćemo nekoliko primjera originalnih i domišljatih naslova.

Jedni su oblikovani zagonetnim i upitnim oblicima kako bi se čitatelje ponukalo da pronađu odgovore. Takav je i katalog već spomenute istoimene izložbe Dvora *Trakošćan – Tko tu koga ženi?* (2024.) – koji je posvećen bračnim vezama i ugovorenim brakovima koji su sve do početka 20. stoljeća bili sastavni dio društveno-gospodarskih strategija plemićkih i velikaških obitelji. Upitnom rečenicom naslovljen je i katalog Arheološkoga muzeja u Splitu *Šta vi tamo kopate?* (2024.) koji donosi odgovore o istraživanjima na različitim arheološkim nalazištima u Dalmaciji.

Sve češći su i lokalizmi, poput naslova kataloga izložbe Gradskoga muzeja Virovitica *Ajmo kod brice!* (2024.), posvećenoga prošlosti virovitičkih brijačnica i brijača, njihovu zanatu,

opremi i alatima, ali i bitnoj društvenoj ulozi koju su brijači imali kao prijatelji i posebne osobe od povjerenja.

Njegovanje narječja i dijalekata muzejski je čin očuvanja nematerijalne govorne baštine, pa tako Etnografski muzej Istre iz Pazina svojim katalogom *Ča delamo kad „niš“ ne delamo* (2023.) o slobodnome vremenu istarske svakodnevice i njegovim naslovom upućuje na običaje i navike određene lokalne zajednice, istodobno pobuđujući emocije i osjećaj pripadnosti kod njezinih žitelja.

Narodna uzrečica *Neseju robaču, nesu se spuntali* nalazi se u naslovu knjige o svadbenim običajima ludbreške Podravine među kojima je i običaj donošenja košulje (robače) mladoženji kao poklon mladenke noć uoči svadbe, što je znak da će se par i vjenčati bez predomišljanja (spuntati).

Uskličnom rečenicom u kajkavskome dijalektu – *Kak igramo i tancamo!* – naslovljen je popratni katalog interdisciplinske izložbe koja spaja likovnu umjetnost naive i etnografske predmete i običaje s temom plesa i svadbenih običaja, a tvrdnja *Važna je emocija, a ne note!* izrečena je u naslovu kataloga Muzeja grada Šibenika koji tematizira razvoj organiziranoga klapskog pjevanja u gradu Šibeniku.

Veliku, 180. obljetnicu Matice hrvatske (1842. – 2022.) popratili su izložba i katalog Hrvatskoga povijesnog muzeja i Matice hrvatske naslovljeni *18 ti je desetljeća tek...* čime se aludira na vitalnost Matice hrvatske, jedne je od najstarijih hrvatskih kulturnih ustanova, ali i na izazove i perspektive pred kojima se nalazi, a kakve se otvaraju 18-godišnjacima. Autorica ovih redaka prepoznala je i aluziju na stihove iz popularne pjesme *17 ti je godina tek* Ive Robića (1962.), u kasnijemu prepjevu *rock*-sastava Prljavo kazalište (1980.), koji se čine primjerenima u tome kontekstu: „Ne brini, pred tobom stoji život, stoji cijeli vijek [...]“

Među katalogiziranim izložbama najbrojniji su i ove godine oni koji prate **likovne izložbe**. Na izložbenome su prostoru MDC-a i katalogi izložaba koje su u medijima najavljivane kao nezaobilazni kulturni događaji u ovoj godini. Neki od njih su: *Meštrović: Retrospektiva* (2023.), katalog Muzeja Ivana Meštrovića i zagrebačke Galerije *Klovićevi dvori* uz izložbu u povodu 140. obljetnice rođenja Ivana Meštrovića (1883. – 1962.); *Polaganost = Slowness* (2024.), katalog uz izložbu suvremenih čeških umjetnika u Galeriji umjetnina u Splitu, održanu pod motom preuzetim iz istoimenoga romana Milana Kundere – „kada se stvari prebrzo odvijaju, nitko ne može biti siguran ni u što, čak ni u sebe“; *Tomislav Gotovac a.k.a Antonio G. Lauer: Uzlazno-silazna genealogija* (2024.), katalog uz izložbu umjetničkoga opusa multimedijiskoga umjetnika Tomislava Gotovca (1937. – 2010.) u zagrebačkome

Muzeju suvremene umjetnosti, održanu prema konceptu gostujućega francuskog kustosa Pierre-a Bal-Blanca; *Frano Missia: Stvaralački nemiri* (2024.), katalog uz opsežnu retrospektivnu izložbu Muzeja grada Splita održanu u Staroj gradskoj vijećnici uz stotu godišnjicu rođenja velikoga splitskog umjetnika Frane Missije (1924. – 2018.).

Kataloge uz retrospektivne izložbe objavili su i: Muzej moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci (*Sanja Iveković: Make up – make down: videoretrospektiva*), Muzej Staroga Grada (*Stipe Nobilo: Retrospektiva 1976. – 2023.*), Muzej grada Splita (*Josip Botteri Dini*), Muzej Grada Đurđevca (*Zoran Homen*), Galerija grada Krapine (*Ivan Lovrenčić: Spiju tičeki vu vejah vsih*), Galerija umjetnina, Split (*Petar Jakelić*), Galerija Klovićevi dvori (*Josip Botteri Dini*).

Krajem 2023. godine Muzej grada Šibenika i Odjel za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru organizirali su znanstveni skup *Grga Antunac u svjetlu novih saznanja* posvećen šibenskomu umjetniku, kiparu i medaljeru Grgi Antuncu (1906. – 1970.). Osim zbornika sažetaka sa skupa Muzej je objavio i popratni katalog uz izložbe održane u Šibeniku te iznimno zanimljive memoare samoga umjetnika u knjizi *Uspomene* (2023.).

U ciklusu *Zavičajni umjetnici grada Iloka* Muzej grada Iloka objavio je likovnu monografiju *Vlatka Hofstädter* (2023.), a Muzej Međimurja Čakovec publici je ponudio izložbu i katalog *Oton Iveković – slikar Zrinskih* (2024.). Ljubitelji karikature sa zadovoljstvom će prelistati katalog *Tvornička karikatura* (2023.) koji je priredio Gradski muzej Sisak uz izložbu karikatura Dragana Milića, koje je on objavljivao u tvorničkim novinama namijenjenima, prije svega, radnicima sisačkih tvornica.

Po svojoj zastupljenosti u recentnome muzejskom nakladništvu ističu se i publikacije **arheoloških tema**. To su i ove godine već pretežito vrlo opsežni katalozi i monografije koji donose rezultate arheoloških istraživanja te stručne i znanstvene obrade arheoloških predmeta. Uz već spomenute izdajamo i: *Nakit u fundusu Arheološkog muzeja Narona* (2023.), *Files – od prapovijesti do tradicije* (Muzej vučedolske kulture, Vukovar, 2024.), *Religije kamenog doba* (drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Arheološki muzej Zadar, 2024.), *Salona: crkveno sjedište kasnoantičke Dalmacije* (Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split, 2023.), *S pogledom na more: Rimska vila u Valbandonu* (Arheološki muzej Istre, Pula, 2024.), *Memento mori: arheološka istraživanja salonitanske Zapadne nekropole na Zaobilaznici 1986. – 1987.* (Arheološki muzej u Splitu, 2024.), *Ars amatoria: ljubav i erotika u starom Rimu* (Lošinjski muzej, Mali Lošinj, 2024.).

Među **povijesnim temama** izdvaja se obilježavanje 120. obljetnice Hrvatskoga narodnog pokreta, koji je započeo sukobom vojske i seljaka 11. travnja 1903. godine i paljenjem mađarske zastave. Na inicijativu Muzeja Brdovec okupilo se u zajedničkom izložbenom projektu trinaest hrvatskih muzeja (Gradski muzej Bjelovar, Gradski muzej Križevci, Gradski muzej Sisak, Gradski muzej Varaždin, Gradski muzej Vinkovci, Muzej Brdovec, Muzej Grada Crikvenice, Muzej grada Iloka, Muzej grada Koprivnice, Muzej Ivanić-Grada, Muzeji grada Karlovca, Muzeji Hrvatskog zagorja, Samoborski muzej) koji su priredili putujuću izložbu i jedinstveni katalog *1903. u Hrvatskoj* (2024.) s tekstovima skupine autora iz spomenutih muzeja.

Katalogom izložbe *Kule stražarnice u zaleđu Kaštelanskog zaljeva u doba osmanskih provala* (2024.) Muzej grada Kaštela predstavio je slabo poznate ostatke brojnih kula stražarnica koje svjedoče o nemirnim vremenima osmanskih provala u unutrašnjost Dalmacije i na dalmatinsku obalu.

Muzej Cetinske krajine – Sinj izložbom o Antici Tonki Melada (rođenoj Brainović), umjetnici i predsjednici Hrvatskoga katoličkog djevojačkog društva *Zora*, popularno zvanog Orlica, ispričao je priču o gradskome životu Sinja s početka 20. stoljeća kada je bio središte političkoga i kulturnoga razvoja Cetinske krajine (*Sinjska priča jedne hrvatske Orlice*, 2024.). Izložbom i katalogom više kustosice i povjesničarke Renate Dečman *Veliki Tabor uoči i za vrijeme Drugoga svjetskog rata* (2023.) Dvor Veliki Tabor predstavio je povijest dvorca, njegove stanovnike i namjene od 1938. godine, kada su Velikim Taborom upravljale časne sestre Družbe Kćeri Milosrđa Trećeg reda sv. Franje koje su se onamo doselile iz Blata na Korčuli, pa do 1945. godine.

Među katalogima povijesnih tema je i katalog Hrvatskoga školskog muzeja iz Zagreba *Pioniri maleni*, koji u naslovu donosi početak popularne pjesmice koju su djeca „pionirskoga“ uzrasta pjevala u godinama jugoslavenskoga socijalizma. S pomoću aktivnosti djece u jednoj školskoj godini Muzej je, koristeći se građom iz svojih muzejskih zbirki, prikazao jedno povijesno razdoblje i način života djece nepoznat suvremenim generacijama.

Temama iz novije povijesti bave se katalog treće izložbe iz ciklusa *Heroj u ratu – hrvatski ponos u miru* Muzeja Domovinskog rata u Splitu posvećen sjećanju na Andriju Matijaša Pauka (1947. – 1995.), zatim katalog *Vojarna „Maršal Tito“ u Zagrebu 1991.* uz izložbu Muzeja grada Zagreba održanu u Memorijalnome centru raketiranja Zagreba 1991./1995. te katalog s ratnim fotografijama Ive Župana nastalima 31. prosinca 1991. godine u razorenim Čilipima (*Od doma do Preckve 31. 12. 1991.*, Muzeji i galerije Konavala, 2023.).

Ove se godine brojnošću, raznolikošću tema i kvalitetom tekstova izdvajaju i muzejske publikacije koje znatno doprinose upoznavanju **sakralne baštine**. Među novim naslovima nalaze se i:

opsežna monografija u izdanju Povijesnoga i pomorskoga muzeja Istre u Puli *Slikarstvo od 4. do 15. stoljeća* (2023.) čiji su autori prof. dr. sc. Ivan Matejčić, dr. sc. Nikolina Maraković i dr. sc. Željko Bistrović, a objavljena je kao treća knjiga bibliografske cjeline *Umjetnička baština istarske crkve* čiji je cilj istražiti, vrednovati i predstaviti cjelokupnu sakralnu baštinu koja se nalazi na području Istarske županije;

bogato ilustrirana monografija Muzeja Gacke Otočac *Sakralna baština Grada Otočca* (2023.) autorice Marije Uzelac, rezultat višegodišnjega projekta istraživanja i dokumentiranja sveukupnoga graditeljskog nasljeđa vjerskih zajednica s područja koje teritorijalno pokriva Grad Otočac;

katalog izložbe *Sjeti se mene: nabožni predmeti iz Novovjekovne zbirke Muzeja* (2023.) u izdanju Pomorskoga i povijesnoga muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, koji predstavlja nabožne predmete (*devocionalije*) – medaljice, medaljone, križeve, brevare i krunice – među kojima su i oni izrađivani u lokalnim radionicama;

katalog *Benediktinke u Puli: arheološko istraživanje grobnica sv. Teodora* (2023.) Tatjane Bradara u izdanju Arheološkoga muzeja Istre koji predstavlja bogate arheološke nalaze među kojima su i pogrebne i zavjetne krune te cvjetni stručci izrađivani od prirodnih i umjetnih materijala, metalnih dijelova ili njihovom kombinacijom;

katalog *Sakralna kiparska djela iz Zbirke Ljevaonice umjetnina Ujević* (2024.) koji je popratio izložbu 56 djela hrvatskih modernih i suvremenih kipara u Staroj gradskoj vijećnici u Splitu.

Posljednjih godina jedna od već stalnih tema je i **industrijska baština**, odnosno relikti nekada uspješnih i važnih tvornica koje su bitno utjecale na razvoj i svekolik život sredina u kojima su uspješno djelovale.

Muzej Prigorja iz Sesveta priredio je izložbu i katalog kustosa Damira Fofića *Od Sljemena do dna* (2024.) čiji naslov navodi na pad tvornice Sljeme s položaja uspješne i vodeće tvornice u industriji mesa i mesnih preradevina, tj. s vrha (sljemena), do njezina gašenja (dna) i pretvaranja industrijskoga kompleksa u „oronule građevine, a na vrhu jedne od njih i danas stoji hrđav zaštitni znak – Jankić – dječak u prigorskoj narodnoj nošnji [...]“^{viii}.

Gradski muzej Vukovar objavio je fotografski katalog *Borovski spomenar u fotografiji* (2024.) koji donosi fotografije o tvornici Borovo, većinom iz sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća, dokumentirajući život, običaje i događaje koji su obilježili Borovo naselje.

Muzej crvene povijesti smješten je u prizemlju bivše Tvornice ugljenografitnih i elektrokontaktnih proizvoda – TUP u Gružu (Luka Dubrovnik), koja je djelovala od 1953. godine i zapošljavala sedamsto radnika, a danas je izmještena s bitno smanjenom proizvodnjom i neizvjesnom sudbinom. Kao rezultat istraživačko-izložbenoga projekta spomenute tvornice Muzej je objavio i katalog *Dubrovački crni dijamant: 70 godina tvornice TUP* (2024.).

Gradski muzej Sisak i ove je godine nastavio s obradom tema industrijske baštine te tako publici ponudio kataloge *Dani industrijske baštine grada Siska: drugih pet godina* (2018. – 2022.) i *Industrijska baština okom fotografa 2.0* te knjigu *Radnička naselja Siska* (2024.) autora dr. sc. Vlatka Čakširana posvećenu izgradnji radničkih naselja u Sisku, usko povezanoj s intenzivnom industrijalizacijom grada tijekom 20. stoljeća.

Svake nas godine, pa tako i ove, muzeji iznenađuju raznolikošću tema koje objavljuju. Izdvojit ćemo još neke od njih.

Izložba i katalog *Držićev životinjski svijet* (2023.) nastali su kao rezultat suradnje dviju dubrovačkih ustanova u kulturi – Doma Marina Držića i Prirodoslovnoga muzeja Dubrovnik – koji su kao poveznicu izabrali životinje koje se javljaju u književnome djelu Marina Držića (koji je i sam imao nadimak Vidra), a Dubrovački muzeji priredili su publikaciju *Dubrovačka turistička trilogija: vodič kroz povijest dubrovačkog turizma za Dubrovčane i turiste* (2023.). I Etnografski muzej Split obradio je „turističku“ temu te poznatoj splitskoj plaži posvetio knjigu Vedrane Premuž Đipalo – *Naša plaža: kulturnoantropološko istraživanje plaža: studija slučaja plaže Bačvice* (2024.).

I uz temu **gastronomije i prehrane** objavljeno je nekoliko zanimljivih publikacija. Muzej grada Umaga u suradnji je sa Zajednicom Talijana *Fulvio Tomizza* Umag razvio zajednički projekt *S okusom mora* „kako bi se valorizirala ribarska tradicija i očuvala kulinarska baština s lokalnim ribarskim proizvodima te potaknulo njihovo daljnje širenje i razvoj“^{ix}. Projekt je popraćen i publikacijom, objavljenom na hrvatskome i talijanskome jeziku u dva zasebna sveska, u kojoj se, među ostalim, mogu pronaći i jednostavni tradicijski recepti za spremanje jela od ribe i morskih plodova.

Gradski muzej Varaždin katalogom *Dobar tek!: kultura hrane u varaždinskom kraju* (2023.) popratio je izložbu na kojoj su predstavljeni rezultati jednoga od najvećih i najopsežnijih projekata varaždinskoga Muzeja u posljednjih nekoliko godina, koji se bavio istraživanjem „o prehranbenim navikama i običajima, proizvodnji, trgovanju, pripremi, pohrani, posluživanju i

konzumaciji hrane na varaždinskom prostoru kroz prošlost i sadašnjost, pa i s pogledom [u] budućnost^{cx}. Izložba je popraćena i objavom prijevoda knjige *Kuharica raznovrsnih jela, Varaždin, 1802. = Ein Koch Buch von allerhand Speisen, Warasdin 1802.* čiji je izvornik predstavljen i u izložbenoj cjelini s ostalim starim tiskanim i rukopisnim kuharicama. Kuharicu jela iz Dioklecijanova doba – *Priskina kuharica: palača života – grad mijena* (2023.) – s receptima Željka Nevena Bremeca objavio je Muzej grada Splita, a Muzej grada Trogira priredio je slikovnicu za djecu (i one koji vole sve što djeca vole) *Triba sad sve skupit sa stola! = After the party* (2023.) autorice i ilustratorice Goranke Tomaš, više kustosice pedagoginje, kojom je zaključena proslava 60. rođendana Muzeja uz izložbu *Fešta!*^{xi}. Nakon svakoga dobrog jela obično se popije i omiljeni napitak – kava. Gradski muzej Vinkovci u katalogu *Miris kave* (2024.) obradio je temu iz urbane etnologije, kulturu ispijanja kave, predstavljajući zbirku s čak 150 mlinaca za kavu koju je kolekcionar Zdravko Lovrić skupljao diljem svijeta.

No, nije to jedina **privatna zbirka** objavljena u najnovijim muzejskim katalogima. Navest ćemo još neke od njih.

Muzej Moslavine Kutina predstavio je *Odlikovanja Republike Hrvatske i tijekom Domovinskog rata* (2023.) iz zbirke obitelji Kovačević, Muzej crvene povijesti objavio je zbirku političko-povijesnih plakata iz vlasništva kolekcionara Igora Jovića u katalogu *Kubanski revolucionarni plakati 1968. – 1971.*, dok su Muzeji grada Karlovca izložili likovna djela karlovačkih likovnih umjetnika iz zbirke dr. Borisa Vrge u katalogu *Memorijalnost u galerijskom zrcalu* (2023.). Konavljanima su pokazali veliko zanimanje za izložbu *Mijo Šiša Konavljanin – ususret zaštiti* (2023.) na kojoj su predstavljena likovna djela Mije Šiše Konavljanina (1946. – 2017.)^{xii}, izvornoga umjetnika i likovnoga kroničara Konavala, kao i brojni predmeti iz tradicijskoga života Konavala koje je tijekom života izlagao u privatnoj galeriji. Prepoznavši vrijednost te privatne zbirke, Muzeji i galerije Konavala pokrenuli su prijedlog upisa Zbirke slika i Etnografske zbirke Galerije Mije Šiše Konavljanina u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.

Uz pedesetu obljetnicu pobjede pjesme *Waterloo* švedskoga pop-sastava ABBA na Eurosongu, Gradski muzej Bjelovar izložio je predmete iz privatne i ujedno najveće zbirke o ABBA-i u ovome dijelu Europe, koje je sabrala njihova velika obožavateljica Manuela Najman iz Garešnice, te objavio popratni katalog *ABBA: pola stoljeća od Waterlooa* (2024.). U Studiju Galerije Antuna Augustinčića u Klanjcu postavljena je izložba, uz tiskani i elektronički katalog u PDF-u, *Antun Augustinčić: izbor djela iz privatnih i muzejskih zbirki u*

Hrvatskoj (2024.) čime je prvi put predstavljeno 27 djela Antuna Augustinčića posuđenih iz privatnih i muzejskih zbirki te kulturnih ustanova u Hvaru, Klanjcu, Rijeci, Splitu, Varaždinu i Zagrebu.

Za potrebe izložbene interpretacije likovnoga stvaralaštva Branka Kovačevića Umjetnička galerija u Dubrovniku izložila je njegova djela iz javnoga i privatnoga vlasništva u Dubrovniku, među kojima je najveći broj umjetnina posuđen od dr. sc. Vesne Čučić, ujedno i stručne suradnice na izložbi *Branko Kovačević (1911. – 1988.) – iz dubrovačkih zbirki*.

Kao rezultat stručnoga i često višegodišnjega istraživačkog rada muzeji objavljuju i kataloge svojih **muzejskih zbirki**, a neki od najnovijih su *Vatreno oružje Osmanskog Carstva* (Etnografski muzej Split, 2024.), *Numizmatička zbirka* (Gradski muzej Senj, 2024.) i *Zbirka rimskih gema* (Arheološki muzej u Zagrebu, 2024.). Uz svoje nove stalne postavne (izložbe) kataloge su objavili Etnografski muzej Istre u Pazinu (*Katalog stalnog postava*, 2024.) i Gradski muzej Virovitica (*Povijest grada i dvorca: katalog stalnog postava Gradskog muzeja Virovitica*, 2023.), a Tehnički muzej *Nikola Tesla* svojoj je publici priredio drugo, redizajnirano izdanje *Demonstracijski kabinet Nikole Tesle: katalog stalnog postava* (2023.).

Jedna od temeljnih zadaća muzeja jest preventivna **zaštita te restauracija** muzejskoga kulturnog dobra. Ove je godine u suizdavaštvu zagrebačkoga Muzeja suvremene umjetnosti, Moderne galerije u Ljubljani i Akademije za likovnu umjetnost i oblikovanje Sveučilišta u Ljubljani objavljena opsežna znanstvena monografija (*Od blizu = Izbliza = Up close*, 2024.) kao rezultat međunarodnoga izložbeno-istraživačkog projekta o konzervaciji i restauraciji umjetničkih radova oblikovanih nekonvencionalnim medijima. Urednice Mirta Pavić i Slađana Latinović priredile su *Stručni vodič za preventivnu zaštitu pokretne baštine od potresa* (2023.) u izdanju Hrvatskoga muzejskog društva i Hrvatske grupe IIC-a – Međunarodnoga instituta za restauriranje povijesnih i umjetničkih djela. Arheološki muzej u Splitu i Muzej antičkog stakla u Zadru priredili su publikaciju *Frakture vremena: restauracija i prezentacija vrijedne staklene građe iz čuvaonica Arheološkog muzeja u Splitu* (2024.), a Gradski muzej Korčula predstavio je restauratorske radove na vrijednome glazbalu iz svojega fundusa u brošuri *Fortepijano Nannette Streicher* (2024.).

Osim izložaba, muzeji su i organizatori stručnih ili znanstvenih skupova povezanih s temama i građom svojih fondova koje redovito prate i **zbornicima radova**. Muzej grada Koprivnice održao je stručni skup u Peterancu 17. rujna 2021. godine te objavio popratni zbornik radova

(*Sabolićev zbornik*, 2023.), dok je Muzej Like Gospić organizirao 10. srpnja 2023. godine okrugli stol posvećen Nikoli Tesli sa željom da se pronađu odgovori na pitanja: „Tko je on uistinu bio? Što je volio? Koje osobine, navike i opsesije su pridonijele da genijalnost i složenost njegova uma stvore izume koji su promijenili svijet?“^{xiii} (*Tesla – čovjek ljudskih osobina*, 2024.). Muzej Slavonije je u 39. svesku *Osječkoga zbornika* objavio izlaganja sa znanstvenoga kolokvija *Znanost u funkciji kulturne baštine*, održanoga u suradnji Akademije za umjetnost i kulturu u Osijeku i Muzeja Slavonije 18. svibnja 2023. godine, kojemu je „bio cilj utvrđivanje suodnosa znanstvenog i muzejskog rada i kulturne baštine, kao i važnosti znanstvenog rada na istraživanju kulturne baštine u znanstvenim i muzejskim institucijama“^{xiv}.

Tiflološki muzej objavio je zbornik radova s međunarodne konferencije održane od 27. do 29. listopada 2022. godine u cilju razmjene iskustava u pronalaženju načina za komunikaciju sa svojom publikom, a posebice onom iz **podzastupljenih i ranjivih skupina**, u vrijeme pandemijske krize izazvane bolešću COVID-19 – *Kultura različitosti: podzastupljene i ranjive skupine u kulturnom prostoru za vrijeme i nakon pandemije* (2023.).

Pandemija je, srećom, iza nas, no svijest o potrebi pružanja muzejskih usluga i nakladničkih proizvoda osobama s invalidnošću, nažalost, još uvijek se mjeri skromnim brojem izdanja. Stoga pozdravljamo Muzeje Ivana Meštrovića i, još uvijek usamljene, napore muzejske savjetnice Maje Šeparović Palada koja je pripremila četvrtu knjigu u biblioteci *Lako razumljiva knjiga* namijenjenoj djeci, ali u prvome redu osobama s intelektualnim ograničenjima – *Ivan Meštrović u Parizu* (2023.). Vrlo aktivna je i kustosica Martina Vargek iz Hrvatskoga športskog muzeja koja je uoči održavanja Paraolimpijskih igara u Parizu priredila katalog o povijesti hrvatskoga paraplivanja *Osam staza skrivenog okvira* (2024.), objavljen i na uvećanome crnom tisku i Brailleu pismu.

Uz taktilne izložbe svoje su kataloge objavili Galerija umjetnina grada Slavenskog Broda (*Emil Mandarić: Sjećanja pod prstima*, 2024.) i Tiflološki muzej, među čijima je i katalog objavljen u suradnji sa Srpskim narodnim vijećem *Dodirom kroz stvaralaštvo Nadežde Petrović* (2024.), nastao uz izložbu posebno prilagođenih taktilnih reprodukcija četiriju slika Nadežde Petrović iz stalnoga postava spomen-sobe Umjetničke galerije *Nadežda Petrović* u Čačku.

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka izložbom je i istoimenim katalogom Ive Mileusnića *Dotakni svijet* (2024.) predstavio pomagala za slijepe i slabovidne osobe koja

je Udruga slijepih Primorsko-goranske županije darovala Muzeju, čime je obilježena 75. obljetnica djelovanja Udruge, ali i pokazan dio tiflotehničke baštine.

Iz svake godine sve bogatije ponude **muzejskih knjiga za djecu i mlade**, na kraju ovoga malog vodiča kroz *43. izložbu izdavačke djelatnosti hrvatskih muzeja i galerija*, uputit ćemo samo na neke od njih. To su na prvome mjestu „književni klasici za djecu“ s muzejskoga stola: *Kako je Potjeh tražio istinu* (2024.) Ivane Brlić-Mažuranić s ilustracijama Svjetlana Junakovića, u izdanju Galerije umjetnina grada Slavenskog Broda, pod čijim okriljem djeluje Interpretacijski centar *Ivana Brlić-Mažuranić* u obnovljenoj Kući *Brlić* u Slavenskome Brodu; *Old Stan or A Fool Fooled* (2024.), komedija Marina Držića u stripu s ilustracijama Dubravka Kastapelija i prijevodom teksta na engleski jezik s hrvatskoga izvornika (*Novela od Stanca*) u izdanju Doma Marina Držića; *Vrazoznalac* (2024.), mala edukacijska knjižica u izdanju Pučkoga otvorenog učilišta Samobor, objavljena uz Festival ljubavne poezije *Vrazova Ljubica*, kojom se djeci i mladima nastoji približiti najljepšu samoborsku ljubavnu priču između pjesnika Stanka Vraza i njegove muze Ljubice, pretočenu u zbirku pjesama *Đulabije*. Za ulazak i upoznavanje muzeja, kao dobrodošlicu i suvenir, sve više muzeja objavljuje dječje vodiče. Najnoviji su: *Otkrij Muzej hvarske baštine od prapovijesti do danas* (Muzej hvarske baštine, 2024.), *Priče iz starine: dječji vodič kroz Etnografsku zbirku Samoborskog muzeja* (Samoborski muzej, 2023.), *Svijet kukaca u Gradskom muzeju Varaždin* (Gradski muzej Varaždin, 2023.), *Rimska keramika: igranj se i uči!* (Arheološki muzej *Narona*, Vid, 2024.). Vjerujemo kako će ti, kao i ostali novi naslovi, pronaći svoju čitalačku publiku te je ponukati na posjet nekomu od hrvatskih muzeja i galerija.

A mi s nestrpljenjem očekujemo i publikacije posvećene novim stalnim postavama onih muzeja koji su obnovljeni i ponovno javnosti otvoreni u 2024. godini – Gradskoga muzeja Požega pod boltama baroknoga Trga Svetoga Trojstva, Zavičajnoga muzeja Našice u dvorcu Pejačević te Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja u Zagrebu koji je svoje prve posjetitelje dočekaao bogatim suvenirskim programom i publikacijama dobrodošlice za najmlađe posjetitelje.

Snježana Radovanlija Mileusnić

-
- ⁱ *Iskoraci – 70 godina Tiflološkog muzeja*. // Tiflološki muzej. Dostupno na: <https://www.tifloloskimuzej.hr/hr/dogadjanja/najave/iskoraci---70-godina-tifloloskog-muzeja,180.html> (pristupljeno 30. listopada 2024.).
- ⁱⁱ *1. hrvatski bijenale umjetničkog stakla*. // Muzej antičkog stakla. Dostupno na: <https://www.mas-zadar.hr/hr/novost/1-hrvatski-bijenale-umjetnickog-stakla/171> (pristupljeno 30. listopada 2024.).
- ⁱⁱⁱ *Povijest muzeja*. // Muzej grada Ludbrega. Dostupno na: <https://mgl.com.hr/povijest-muzeja/> (pristupljeno 30. listopada 2024.).
- ^{iv} Muzej crvene povijesti. Dostupno na: <https://hr.redhistorymuseum.com/> (pristupljeno 30. listopada 2024.).
- ^v Temom muzejskoga mrežnog nakladništva bavila se i radionica *Muzejska knjiga online* iz ciklusa *Kako objaviti dobru muzejsku knjigu*, održana 22. svibnja 2024. godine na platformi Zoom. Snimka radionice dostupna je na MDC-ovu kanalu na YouTubeu: <https://www.youtube.com/watch?v=bYIIBi7mIaY> (pristupljeno 30. listopada 2024.).
- ^{vi} *Virtualni Mimara*. // Muzej Mimara. Dostupno na: <https://www.virtualni.mimara.hr/> (pristupljeno 30. listopada 2024.).
- ^{vii} *Časopisi*. // Muzej Đakovštine. Dostupno na: <https://muzej-djakovstine.hr/kategorija/casopisi/> (pristupljeno 30. listopada 2024.).
- ^{viii} *Od Sljemena do dna*. // Muzej Prigorja. Dostupno na: <https://muzejprigorja.hr/od-sljemena-do-dna/> (pristupljeno 31. listopada 2024.).
- ^{ix} *S okusom mora – Sapore di mare*. Dostupno na: <https://s-okusom-mora.com/> (pristupljeno 31. listopada 2024.).
- ^x *Dobar tek! Kultura hrane u varaždinskom kraju*. // Gradski muzej Varaždin. Dostupno na: <https://www.gmv.hr/hr/dogadjanja/dobar-tek!--kultura-hrane-u-varazdinskom-kraju,20402.html?t=i> (pristupljeno 31. listopada 2024.).
- ^{xi} O izdavačkoj djelatnosti Muzeja grada Trogira uz obilježavanje šezdeset godina rada više u tekstu: Kontić, Daniela; Maljković Zelalija, Maja. Muzej grada Trogira – proslava 60. rođendana uz izložbu „Fešta!“ // *Vijesti iz svijeta muzeja* 198 (25. srpnja 2023.). Dostupno na: <https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-25-07-2023/#trogir> (pristupljeno 31. listopada 2024.).
- ^{xii} *Mijo Šiša Konavljani (1946. – 2017.)*. // Blog Muzeja i galerija Konavala. Dostupno na: <https://blog.migk.hr/2023/05/25/mijo-sisa-konavljanin-1946-2017/> (pristupljeno 31. listopada 2024.).
- ^{xiii} Krpan, Nikolina. Predgovor. // *Tesla – čovjek ljudskih osobina* / ur. Tatjana Kolak. Gospić: Muzej Like, 2024. Str. 7.
- ^{xiv} Najcer Sabljak, Jasminka. Znanstveni kolokvij *Znanost u funkciji kulturne baštine*. // *Osječki zbornik* 39 (2024), str. 8–11. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/458776> (pristupljeno 31. listopada 2024.).